

Κριτική θεάτρου: «Δούλες»

Ηρακλής Λογοθέτης,

09.04.2025

Ο Σάββας Στρούμπος σκηνοθετεί τις «Δούλες» του Ζαν Ζενέ ως περιπετειώδες χρονικό καταβύθισης στον κόσμο του πόθου και του πάθους.

Είναι σπάνια τύχη για ένα λογοτεχνικό έργο να αποδοθεί σε άλλη γλώσσα με ύφος που όχι μόνο δεν αδικεί το πρωτότυπο αλλά το εμπλουτίζει σε βαθμό που να αποτελεί αυθεντική αναδημιουργία. Για τις «Δούλες» του Ζενέ αυτός ο έπαινος ανήκει δικαιωματικά και εξ ολοκλήρου στον Δημήτρη Δημητριάδη που, κατέχοντας ήδη διακεκριμένη θέση στη σύγχρονη γραμματεία, αποτόλμησε με τον περίτεχνο συγκερασμό αιχμηρότητας και κομπόχης να μας ξεναγήσει σε κάθε σκαλί της κατάβασης του Γάλλου συγγραφέα στα άδυτα των αδύτων.

Είναι ωστόσο ακόμη σπανιότερη τύχη το θεατρικά αγωγίμο ύφος του μεταφραστή να συνδυαστεί άριστα με μια σκηνοθετική ακουστική αντίληψη, που εντελώς αβίαστα και μάλιστα εν μέσω παραληρηματικής ροής να σεβαστεί στο ακέραιο την κάθε του ανάσα. Έτσι, ο σκόπιμος αποπνιγμός ορισμένων συλλαβών, ο μετεωρισμός μιας κατάληξης ή ο ξηρός εκπωματισμός μιας λέξης προικίζουν το κείμενο με καινούργια παραστασιακή αρτιμέλεια. Οι συνηγήσεις αναπηδούν από το στόμα των εκλεκτών ηθοποιών μέχρι τον θεατή ως ποιητικές μεταφορές και οι μετατονισμοί του νοήματος, από την υποκριτική γλυκυθυμία μέχρι τη στυγερή βία, αποδίδονται ως χειρονομικές επιβεβαιώσεις.

Ο Σάββας Στρούμπος σκηνοθετεί τις «Δούλες» ως περιπετειώδες χρονικό καταβύθισης στον κόσμο του πόθου και του πάθους. Μια ιστορία διαρκών ταπεινώσεων και από μακρού απωθημένων σχεδίων εκδίκησης που ξαφνικά αφυπνίζονται με το επιτακτικό αίτημα της άμεσης εφαρμογής

τους. Οι δούλες διακατέχονται από τη σφοδρή επιθυμία να ανέλθουν στο επίπεδο της κυρίας που υπηρετούν και ο σκηνοθέτης αξιοποιεί για την εικονογράφηση της επιδίωξής τους τις σκηνογραφικές βαθμίδες της Κατερίνας Παπαγεωργίου. Κάθε σκαλοπάτι όμως κρύβει μια καταπακτή και κάθε αναρρίχηση μια επικείμενη πτώση.

Αντιποίηση αρχής

Οι δύο δούλες, η Κλερ και η Σολάνζ, είναι αδελφές και όταν η κυρία τους λείπει αρέσκονται να παίρνουν τον ρόλο της. Φορούν η μία μετά την άλλη τα φορέματά της, στολίζονται με τις γούνες και τα γάντια της, δοκιμάζουν τα αρώματα και τα καλλυντικά της. Ιδιοποιούνται για λίγο, εντός μιας στενής χρονικής παρενθέσεως και απατηλά, τη μακρινή και απρόσιτη αίγλη που τις καταπιέζει. Υφαρπάζουν, ως αντιποίηση αρχής, το γόητρο που τις απειλεί και προσπορίζονται φαντασιωτικά τα οφέλη της κοινωνικής ανόδου που λαχταρούν. Δεν θέλουν να ανατρέψουν την κυρίαρχη τάξη πραγμάτων, αλλά να αναδειχθούν σε εκλεκτά της μέλη. Γι' αυτό θα καταδώσουν τον ύποπτο εραστή της κυρίας στην αστυνομία και θα επιχειρήσουν να ρίξουν την ίδια από το βάθρο της όχι με κάποιο επαναστατικό εγερτήριο, αλλά με τον δόλο, τη διαβολή και το δηλητήριο.

Στην εξέλιξη της δράσης ο Στρούμπος θα υπογραμμίσει ότι η καλοσύνη είναι πολυτέλεια των πλουσίων και η άνετη επίδειξή της ταπεινώνει όσους την αποδέχονται ως ελεημοσύνη. Παρότι ο σκηνικός χώρος όπου διαδραματίζεται η υπόθεση του έργου είναι το καλοβαλμένο διαμέρισμα της κυρίας, η ατμόσφαιρα αποπνέει μίσος πεζοδρομίου και τα υλικά της ευμάρειας είναι καμωμένα από λάσπη, ποταπότητα και ρουφιανιά. Η νυχτερινή έξαψη της μεταμφίεσης των δύο αδελφών παίρνει τη μορφή εγκληματικής κωμωδίας και η παρέλαση των εκτρωματικών τους προσωπείων αποκαλύπτεται ως υποχθόνια συνωμοσία, μια κακοστημένη παγίδα όπου οι ιέρειες της μιαρής τελετής θα πέσουν μέσα ως περιούσια θύματά της.

Με φωνή και κίνηση

Η Ελλη Ιγγλίζ (Σολάνζ) και η Μυρτώ Ροζάκη (Κλερ) συνέθεσαν ένα ενιαίο γλυπτό με την περιδίνσή τους σε δύο απολύτως συναπτά επίπεδα. Στο

επίπεδο της φωνής με οξείς λαρυγγισμούς και κοφτά επιφωνήματα, ασθμαίνοντα φωνήεντα και σύμφωνα συριστικά, άναρθρους ήχους και πλαταγιστά γλωσσοκοπήματα. Στο επίπεδο της κίνησης με απότομα σκιρτήματα και ύπουλη νωχέλεια, υπαινικτικές χειρονομίες και έρπουσα παθητικότητα, ορμητικές εκτινάξεις και αμυντικές συσπειρώσεις.

Ο Ντίνος Παπαγεωργίου (Κυρία) παρακολούθησε σε κάθε λεπτομέρεια τις προσποιήσεις των δούλων, συνδυάζοντας σε εναλλακτική ροή την ενεδρεύουσα καχυποψία με την εύθραυστη πόζα και την άκαμπτη αυστηρότητα με την παραπειστική γλυκύτητα.

Μια ζωή στο περιθώριο

Παραπεταμένος από τους φυσικούς του γονείς σε τρυφερή ηλικία, ο Ζαν Ζενέ υπήρξε το πιο αυθεντικό γέννημα του περιθωρίου. Παραβατικός από τα παιδικά του χρόνια, αν και άριστος μαθητής. Παράνομος, φυγόδικος και αλήτης κινούμενος μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας υπό συνθήκες ακραίας φτώχειας. Ως ομοφυλόφιλος τότε, εξ ορισμού αποσυνάγωγος, παράσπονδος απέναντι σε εραστές που εγκατέλειψε άσπλαχνα, όπως ο Αμπντάλα Μπεντάγκα, και φίλους που του στάθηκαν στα δύσκολα, όπως ο Νίκος Παπατάκης. Παρακινδυνευμένα ασταθής, με ετοιμόρροπες προσωπικές σχέσεις. Παράχορδος και εχθρικός απέναντι σε οποιαδήποτε αρμονική σταθερά. Παρεκτρεπόμενος κατ' εξακολούθηση σε άσωτη ζωή, ακόμα κι όταν έγινε διάσημος και κοινωνικά αποδεκτός. Παράτολμος με την κατάταξή του στη Λεγεώνα των Ξένων, όπου έζησε για επτά χρόνια ανάμεσα σε καθάρματα. Παράωρος ως αναγνώστης, αφού άρχισε να διαβάζει σοβαρά στα 29 του χρόνια, όταν ανακάλυψε τυχαία στη φυλακή το έργο του Μαρσέλ Προυστ «Αναζητώντας τον χαμένο χρόνο». Παραπειστικός ως συγγραφέας απέναντι στην εναλλασσόμενη σεξουαλική ταυτότητα των γυνανδρων ηρώων του. Παράλογος ιδιοσυγκρασιακά και συνδημιουργός μαζί με τον Μπέκετ, τον Ιονέσκο, τον Αραμπάλ και τον Αντάμοφ του θεάτρου που, για καιρό ακατανόητο, μεσουράνησε ως παράλογο.